

PANEL/КРУГЛЫЙ СТОЛ

**ATATÜRK'ÜN BARIŞÇILIĞININ EVRENSELLİĞİ:
“YURTTA SULH CİHANDA SULH”**

**THE UNIVERSALITY OF ATATÜRK AS A MAN OF
PEACE: “PEACE AT HOME PEACE IN THE WORLD”**

АТАТЮРК: “МИР В СТРАНЕ - МИР ВО ВСЁМ МИРЕ”

Panel Başkanı/Chair of Panel/Председатель:

Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK-TÜRKİYE/TURÇIA

Konuşmacı/Panel Member/Докладчики:

Prof. Dr. Hale ŞIVGIN-TÜRKİYE/TURÇIA

Prof. Dr. Emel DOĞRAMACI-TÜRKİYE/TURÇIA

Prof. Dr. Nizami CAFEROV-AZERBAJCAN/AZERBAIJAN

Prof. Dr. Andrew MANGO-İNGİLTERE/UK/АНГЛИЯ

Dr. Davut İBRAHİMOĞLU-TÜRKİYE/TURÇIA

ATATÜRK'ÜN BARIŞÇILIĞININ EVRENSELLİĞİ: “YURTTA SULH CİHANDA SULH”

Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK*: Sayın Misafirler hepinizi saygıyla selamlıyorum. “**Atatürk’ün Barışçılığının Evrenselliği: ‘Yurtta Sulh Cihanda Sulh’**” panelimize hoşgeldiniz.

Şimdi Atatürk’ün dış politikası ile ilgili olarak “**Atatürk’ün Dış Politikasının Dünya Barışına Katkıları**” konulu konuşmalarını yapmak üzere sözü Sayın Prof. Dr. Hale Şıvgın’a bırakıyorum. Buyurun Sayın Şıvgın.

Prof. Dr. Hale ŞIVGIN**: Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli Bilim Adamları,

Çok Değerli Misafirler,

Az önce Sayın Başkan’ın da ifade ettiği gibi ben konuşmamda: “**Atatürk’ün Dış Politikasının Dünya Barışına Katkıları**” üzerinde durmaya çalışacağım.

“Bugün bütün dünya milletleri, aşağı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakla meşguldürler. Bu itibarla insan, mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki, bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilmez. Çünkü Dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir. Dünya’da ve Dünya milletleri arasında huzur, açıklık ve iyi geçim olursa, bir millet kendi kendisi için olmazsa ne yaparsa yapsın huzurdan mahrumdur. Onun için ben sevdiğime şunu tavsiye ederim: Milletleri sevk ve idare eden adamlar tabii evvela kendi milletlerinin varlığının ve mutluluğunun yaratıcısı olmak isterler fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lazımdır. Bütün dünya hadiseleri bize bunu açıkça ispat eder. En uzakta zannettiğimiz bir hadisenin bize bir gün temas etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir organı saymak gerekir. Bir vücutun parmağındaki acıdan diğer bütün organlar etkilenir. Dünya’nın filan yerinde bir rahatsızlık varsa: ‘Bana ne!’ dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alakadar olmalıyız. Hadise, ne kadar uzak olursa olsun bu esastan şaşmamak lazımdır. İşte bu düşünüş, insanları, milletleri ve hükümetleri bencillikten kurtarır. Bencillik şahsi olsun, millî olsun daima fena

* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Kurucu Başkanı.

** Gazi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü, ANKARA/TÜRKİYE.

sayılmalıdır. O hâlde konuşmalarımızdan şu neticeyi çıkaracağım: Tabii olarak kendimiz için bütün lazım gelen şeyleri düşüneceğiz ve gereğini yapacağız fakat, bundan sonra bütün dünya ile alakadar olacağız.”

Yukarıda okuduğum bu satırlar 1937’de bundan yetmiş yıl önce II. Dünya Savaşı arifesinde söylenmiş sözlerdir. Günümüzde küreselleşen dünyada hâlâ geçerliliğini koruması bir yana, gittikçe daha büyük önem arz etmektedir. Kolektif barışın öneminin bu kadar güzel anlatan bu sözler, Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından söylenmiştir.

Bu sözlerin söylendiği sırada tüm Avrupa kaynamakta, I. Dünya Savaşı’ndan yenilerek çıkan devletlere imzalatılan ağır barış şartlarından kurtulmak ve ağır yenilginin öcünü almak için Almanya’da Hitler, İtalya’da Mussolini gibi ve Rusya’da Stalin gibi diktatörler, Bulgaristan, Macaristan gibi I. Dünya Savaşı’nın yarattığı düzenden memnun olmayanlar, yani revizyonistler açıktan açığa yeni bir savaş için hazırlanıyorlardı. İşte tam bu ortamda iki savaş arasındaki 20 yıllık sulh döneminde, daha doğrusu yeni bir savaşın hazırlıklarının yapıldığı bir dönemde Atatürk Türkiye’si’nin bugün dünyada en sorunlu bölgeler olan Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkasya üçgenine ve dolayısıyla dünya barışına yaptığı katkılar gerçekten bugün dahi hayranlık uyandırmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu anlaşması Lozan, aynı zamanda Orta Doğu ve Balkanların en önemli bölgesine barış getirmesiyle de dünya barışına çok önemli bir hizmette bulunmuştur. Türkiye, Lozan’dan sonra Avrupa’nın bütün güçlü ülkeleriyle komşu durumuna gelmiştir. Doğu’da Sovyet Rusya, Irak sömürgesi dolayısıyla İngiltere, Suriye sömürgesi dolayısıyla Fransa, On iki Adalar dolayısıyla İtalya ile komşu olmuştur. Bu durumda stratejik önemi artan Türkiye, izlediği politikalarla, yaptığı girişimler ve ikili, üçlü anlaşmalarla, kurduğu paklarla gerçekçi ve barışçı bir dış politika izlemiş ve Atatürk Türkiye’si bölge ve dünya barışına gerçekten çok önemli katkılar sağlamıştır.

Atatürk, konuşmamın başında naklettiğim bir konuşmasında da ifade ettiği gibi, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olaya asla kayıtsız kalmamış, “Bana ne!” dememiştir. Aktif bir dış politika izlemiş, inisiyatif almış, olaylara müdahil olmuştur.

Türkiye, bölgesinde ve hatta dünyada önemli kararlar alınırken davet edilmiş, masaya oturulmuş, görüşüne başvurulmuş, kendisine danışılmış, güvenilir ve saygınlığı olan bir ülke konumuna gelmiştir. Lozan’dan sonra Türkiye, toplum hayatında değişiklikler yapan önemli devrim ve kalkınma hareketlerine girişmişti. Reformların başarılması, dışarıda barışçı bir politika izlenmesini gerektiriyordu.

Atatürk, öncelikle komşularıyla iyi ilişkiler kurmaya özen gösterdi. Komşularla iyi geçinmenin, Türkiye siyasetinin esası olduğunu söylüyordu. Sovyetler Birliği’le daha Millî Mücadele yıllarında samimi dostluk bağları

kurulmuştu. Bu, Cumhuriyet'ten sonra da devam etti. Sovyet dostluğu, Türkiye'ye birçok bakımdan faydalı olmuştu. Türkiye'nin Sovyetlerle yakın ilişki kurması, İngilizleri yumuşatan unsurlardan birisi olmuştu.

Atatürk ve Venizelos döneminde Türk-Yunan Münasebetlerinde yeni bir sayfa açılmış, iki ülke arasında dostluk ve tarafsızlık anlaşması imzalanmıştı. İki ülke arasında kurulan dostluk, diğer Balkan devletleriyle de gerçekleştirilmiş, Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya ile ikili dostluk anlaşmaları imzalanmış, daha sonra bu ikili anlaşmalar geliştirilerek Türkiye'nin ön ayak olmasıyla Balkan savunmasında son derece önemli rol oynayacak olan Balkan Paktı kurulmuştu.

1934'te Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'nın katılımlarıyla kurulan Balkan Antantı ülkeleri, İtalya'nın Habeşistan'ı 1935'te işgali karşısında ona karşı uygulanan yaptırım hareketlerine birlikte katılmışlar, ayrıca Türkiye'nin Montrö'deki boğazlar rejiminin değiştirilmesi görüşünü desteklemişler ve Montrö Konferansı'nda Türkiye ile birlikte hareket etmişlerdi.

Atatürk'ün 13 yıl Dışişleri Bakanlığını yapmış olan Tevfik Rüştü Aras, "Eğer Balkan Paktı, Atatürk'ten sonra aynı güçlü ve fonksiyonel yapısını devam ettirebilseydi, savaş sonrası ayakta kalan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler gibi iki dev ülkeden sonra dünyanın üçüncü büyük gücü Balkan Birliği olabilirdi." diyor.

Yunanistan, Arnavutluk'un Pakt'a girmesine müsaade etmemişti, ancak verdiği bu karar kendisinin II. Dünya Savaşı sırasındaki felaketi yaşamasına sebep oldu. Şöyle ki eğer Arnavutluk Balkan Paktı üyesi olsaydı İtalya, Arnavutluk'a çıkmaya cesaret edemeyecek, Arnavutluk'u üs yaparak Yunanistan'a saldıramayacak ve Almanlar da Yunanistan'ın zor duruma düşen İtalyanlara yardım bahanesiyle tüm Yunanistan'ı işgal edemeyeceklerdi. Yani Yunanistan Arnavutluk'un Balkan Paktı'na girmesine müsaade etseydi başına II. Dünya felaketi gelmeyecekti.

Bulgaristan komşumuza gelince ısrarlı davetlerimize rağmen Balkan Paktı'na girmeyi reddetti. Ancak Türkiye, Bulgaristan ile de Pakt dışında ikili anlaşmalar yaparak dostluğunu devam ettirdi. Türkiye, Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı sonunda imzalamak zorunda kaldığı barış anlaşmalarıyla getirilen silahsızlanma gibi kayıtlardan kurtulmasına da yardım etmişti.

Türkiye, Atatürk döneminde komşularının birbirleriyle olan ilişkilerinde de müdahil olmuş, barışçı çözüm yolları önermiş ve bunun için çok büyük gayretler sarf etmiş ve sonuç almıştır. Atatürk, Batı'daki barış ve güvenliği Balkan Paktı'yla sağlarken Doğu'da bugün dünyanın en problemlili bölgelerinden birisi olan Orta Doğu'nun barış ve güvenliğini Sadabat Paktı'yla sağlamıştı.

Afganistan Devleti'yle daha 1921'de bir ittifak yapılmıştı, akabinde Afgan Kralı'nın ülkemizi ziyaret etmesi bu dostluğu daha da pekiştirmişti. Atatürk,

Afganistan ile dostluğa özel bir önem vermiş, bugün büyük dünya devletlerinin son derece dikkatle izledikleri Afganistan'ın stratejik öneminin daha o tarihlerde farkına varmıştı.

İran ile münasebetler, İran Şahı'nın dostluk mesajı göndermesiyle başlamış, 1931 sonunda aradaki ufak tefek sınır ihtilafları da halledilince her şey yoluna girmiş, 1934'te İran Şahı Türkiye'yi ziyaret etmişti.

Irak ile olan münasebetlerimize gelince; Türkiye, İngiltere, Irak arasında yapılan üçlü anlaşmayla bu münasebetler tanzim edilmişti. Bu dört devlet arasında bir uzlaşma vücuda getirebilmek için İran ile Afganistan, İran ile Irak arasındaki hudut ihtilaflarının da halledilmesi gerekiyordu. İş, bunun halledilmesiyle de bitmiyordu. Bölgeyle yakından alakadar iki büyük devletin de yapılacak işten haberdar edilmeleri gerekiyordu. Realist Türkiye'nin dış politikası, bu hakikatleri görmezden gelemezdi.

Sovyet Rusyası'yla dostluk münasebetlerimiz en ileri seviyedeydi.

İngiltereyle de Musul meselesi yüzünden bozulan ilişkiler yukarıda bahsettiğimiz üçlü muahede ile yeniden kurulmuştu. Bu devletlerin hepsi kendi aralarında diğer devletlerle görüşüyorlar, birbirlerini yaptıkları temaslardan haberdar ediyorlardı.

Üç yıldan fazla süren, Türkiye'nin çok aktif rol oynadığı bu misak Tahran'daki Sadabat Sarayı'nda dört devlet arasında 1937 yılının 8 Temmuzunda imzalandı. Batı'da Balkan Antantı'yla sağlanan dostluk ve güvenlik çemberi, Doğu'da Sadabat Paketi'yle sağlanmıştı. Ancak her iki Pakt da II. Dünya Savaşı'dan sonra resmen kaldırılmamakla birlikte unutuldu.

Atatürk'ün barışçıl dış politikasının en güzel örneklerinden birisi de Montrö Boğazlar Sözleşmesi'dir. Lozan'da Boğazlar Meselesi Misakı Millî'de hedeflenen şekliyle gerçekleştirilememiş ancak, barışı riske etmemek için bu şekliyle imzalanmıştı. Lozan'a göre Boğazların her iki yanında tarafsız bir bölge oluşturulmuş, bu bölgenin bir komisyon tarafından yönetilmesi ve askerden tecrit edilmesi kabul edilmişti. Bu durum, Türkiye'nin bağımsızlığını ve güvenliğini tehlikeye atıyor ve bağdaşmıyordu. Tevfik Rüştü Aras'ın naklettiğine göre bu meselenin uluslararası gündeme getirilmesi ilk defa 1933 yılında toplanan Silahsızlanma Konferansı'nda olmuştu. 1935'te İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, 1936'da Almanya'nın silahsız bölge ilan edilen Ren Bölgesi'ne asker sokması Türkiye'yi harekete geçirdi. Bu konuda alakalı devletlerle pek çok temaslarda yapıldı, uluslararası ilişkilerde yeni gelişmeler olduğu belirtildi, Boğazlar Sözleşmesi'nin Türkiye'nin ve bölgenin güvenliği açısından tadil edilmesinin zaruri olduğu izah edildi, tüm ilgili devletlerin tasvibi alındıktan sonra 20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı ve Türkiye bu

anlaşmayla Boğazlarda tam hâkimiyet sağladı. Boğazlar Meselesi'nin bu şekilde sulh yoluyla halledilmesi, revizyonistler için en iyi örnekti. Bundan sonra Montrö siyaseti, diplomatlar arasında barış siyaseti anlamında kullanılmaya başlandı.

1938'de Balkan Devletleriyle İngiltere arasında yapılan görüşmeler sonunda Bulgaristan dâhil tüm Balkan Devletleri hakkındaki silahsızlanma hükümleri kaldırıldı. Türkiye, bu çerçevede Doğu Trakya'daki silahsızlandırılmış olan bölgeye girdi.

Atatürk'ün barışçı dış politikasının en önemli başarılarından biri de Hatay'ın tek kurşun atmadan Anavatan'a katılmış olmasıdır. Meseleyi her vesileyle Dünya kamuoyuna duyuran Atatürk, “Dostluğuna çok önem verdiğimiz Fransa ile aramızdaki tek mesele budur.” diyordu. Bu sırada Almanya'nın Avusturya'yı ilhak etmesi Fransa'yı yumuşatan bir unsur oldu. 23 Haziran 1939'da Fransa ile yapılan bir anlaşma ile Hatay halkının da arzusuna uygun olarak Hatay Millet Meclisi'nin oy birliğiyle alınan bir kararla Hatay'ın Türkiye'ye katılması kabul edildi.

Baştan beri özetlemeye çalıştığım Atatürk'ün 1931'de söylediği “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” prensibinde özünü bulan dış politikası, Türkiye'yi II. Dünya Savaşı öncesi bloklaşmalardan korumuş, I. Dünya Savaşı'nda yapılan hata burada tekrarlanmamıştı. Atatürk'ün dış politikadaki temel ilkesi, millî menfaatleri korurken evrensel menfaatleri de korumak, insan haklarına, insanların yaşama haklarına saygı göstermek ve insanların yaşama haklarının teminat altına alınması ve bunun için de savaştan mümkün olduğunca kaçınmaktır.

Sözlerime son verirken yeni nesillere düşen görev, Atatürk'ün dış politika ilkelerini yeni bir vizyonla yeniden hayata geçirmeleri olduğunu hatırlatmaktır. Bu bizim için bir görevdir, diye düşünüyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK: Teşekkürler Sayın Şıvgın. Şimdi Sayın Prof. Dr. Emel Doğramacı konuşacaklar. Buyurun Sayın Doğramacı.

Prof. Dr. Emel DOĞRAMACI: Teşekkürler Sayın Başkan,

Sayın Başkan,

Çok Değerli Bilim İnsanları,

Sayın Konuklar,

Öncelikle, böylesine seçkin bir toplantıda sizlere hitap edebilmenin benim için büyük bir onur olduğunu ifade etmek isterim. Değerli başkanımızın yönettiği ve bizler için önemli bir konunun ele alındığı bu toplantıda şahsıma da görüşlerimi paylaşma imkânının verilmiş olması benim için bir ayrıcalıktır; çok teşekkür ederim.

Atatürk'ün barış gibi “evrensel” bir olguya yaklaşımın bütün boyutlarıyla kavranabilmesi için kendisinin özellikle çok önemseydiği ve değer verdiği “kadın”

* Dış Politika Enstitüsü, Toplumsal Cinsiyet Araştırmalar Ünitesi Başkanı, Bilkent-Ankara.

konusundaki görüşlerinin incelenmesi yerinde olacaktır. Atatürk, barışın her zaman kadının doğasında bulunduğu, kadının ayrılmaz bir parçası olduğu ve bu yolla yurda ve bütün dünyaya yayılacağı inancındaydı. Kadını yüceltmenin ve yükseltmenin, ülke ve dünya barışına yapılacak en önemli katkıların başında olduğu kanısındaydı. Erkek egemen toplumlarda kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıkan eşitsizlik ve dengesizlik durumunun barışa yönelik büyük bir tehdit olduğu düşüncesinden hareketle, Mustafa Kemal, kadının toplumdaki durumunun her geçen gün daha da iyiye götürülmesi yolunda değerli girişimlere önderlik etmiştir.

Hepimizin bildiği gibi Mustafa Kemal Atatürk, içindeki aydınlanma ateşini, Tevfik Fikret ve Namık Kemal gibi aydın sıfatını fazlasıyla hak eden yazar ve düşünürlerimizden almıştır. Bu bağlamda sözlerime Tevfik Fikret'in şu ünlü sözleriyle başlamak istiyorum: “Kızlarını okutmayan millet, oğullarını manevi öksüzlüğe mahkûm etmiş demektir. Hüsrânına ağlasın.”

Türk kadını, Cumhuriyet'in kuruluşunu takiben bilim, adalet ve siyaset gibi çok önemli alanlarda kayda değer aşamalar sağlamıştır. Bugün bilim kürsüsüne, hâkim kürsüsüne, parlamento kürsüsüne başı dik bir biçimde yükselebilmisse, bu kazanımları Türk aydınlanmasının ve devriminin baş mimarı olarak yeni bir çağ başlatan Mustafa Kemal Atatürk'e borçludur.

Atatürk, 30 Ağustos 1923 günü Kastamonu'da yaptığı önemli konuşmasında şunları söylüyordu: “Efendiler! Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılabın amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını tümünden çağdaş ve bütün anlam ve biçimiyle uygar bir toplum durumuna ulaştırmaktır.”

Atatürk'ün kadınlara olan güveni ve onlara verdiği önem Cumhuriyet'in kuruluşunun daha ilk yıllarından itibaren kendini belli etmeye başlamıştır. Yine 1923'te yapmış olduğu iki ayrı konuşmada şu sözlere yer veriyordu: “Bizim toplumumuzun başarı gösterememesinin sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ihmal ve kusurdan doğmaktadır.”

“Kadınlarımız erkeklerden daha çok aydın, daha feyizli ve daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. Şuna inanmak lazımdır ki dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir.”

Mustafa Kemal, kadınları “barış”ın yayılmasında en büyük ve en güçlü etmenlerden birisi olarak görmektedir ve bu Büyük Devlet Adamı'nın Türk Kadını'na olan inancı ve güveni bu nedenle daha da artmıştır. İşte Atatürk, çağdaşlaşma ve modernleşme yolunda ‘kadın’ konusundaki devrimleri hayata geçirmiş olduğu yasalarla perçinlemiştir. İlk yasa 1924 yılındaki Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Bu yasa uyarınca, daha önce ayrı ayrı öğrenim gören kız ve erkek öğrenciler için sınıflar birleştirilmiş ve sınıflar kız-erkek ayrımı yapılmaksızın bütün öğrencilere açılmıştır. Diğer bir deyişle, ilkokul eğitimi karma ve zorunlu hâle getirilmiştir. Çocuklarını okula göndermeyen ailelerin cezalandırılmaları da bir yaptırım olarak düşünülmüştür.

İkinci yasa ise “kadın”ın statüsünde devrim niteliğinde olan ve 1926’da çıkarılan Medeni Kanun’dur. Bu kanun uyarınca evlilik, boşanma, tanıklık ve miras hukukunda, kadın ve erkek arasında bir eşitlik sağlanmıştır. Medeni Kanun’u, 1934 yılında çıkarılan, kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan bir diğer önemli kanun izlemiştir. Dünya ölçeğinde bir adım olarak tanımlanabilecek bu kanun, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması bakımından tarihî bir öneme sahiptir.

Ancak dünyadaki sosyal ve yasal gelişmelere paralel olarak, 2002 yılında Medeni Kanun’da bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunlar özetle:

- Erkek artık ailenin reisi değildir; eşler eşit ortaklardır, ortak karar alma dengesi içinde evlilik kurumunu ortaklaşa yürütürler.
- Eşler evde eşit haklara sahiptir.
- Eşlerin eşit temsil gücü vardır.
- Eşler evlilik süresince edinilen mal ve mülkte eşit paya sahiptir.
- Evlilik dışı ilişkiden doğan çocuklar için daha önce aşağılayıcı anlamda kullanılan “gayrimeşru” sözcüğü kaldırılmıştır; bu şekilde dünyaya gelen çocuklar annenin velâyetine verilmiştir.

Günümüze gelindiğinde ise, aşağıda sunulan istatistikler eğitim alanındaki, parlamentodaki ve farklı mesleklerdeki istihdam oranları bakımından Atatürk’le başlayan devrimlerin Çağdaş Türk Kadını’na sunduğu açılımları tartışma götürmeyecek bir biçimde ortaya koymaktadır:

Tablo 1: Okur-Yazarlık Oranı

Yıl	Toplam	Kadın	Erkek
1935	19,2	9,8	29,3
1940	24,5	12,9	36,2
1945	30,2	16,8	43,7
1950	32,5	19,4	45,5
1955	41,0	25,6	55,9
1960	39,5	24,8	53,6
1965	48,8	32,8	64,1
1970	56,2	41,8	70,3
1975	63,7	50,5	76,2
1980	67,5	54,7	80,0
1985	77,4	68,2	86,5
1990	80,5	72,0	88,8
2000	87,3	80,6	93,9
2004	92,9	90,1	96,1

Tablo 2: Okul Öncesi Eğitimde Öğretmen Sayısı

Toplam	Erkek	%	Kadın	%
20.910	1167	5.5	19.743	94.5

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı –Türkiye Eğitim İstatistikleri– 2005-2006.

Tablo 3: İlköğretimde Öğretmen Sayısı

Toplam	Erkek	%	Kadın	%
389.859	207.223	53.5	182.636	46.5

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı – Türkiye Eğitim İstatistikleri – 2005-2006.

Tablo 4: Ortaöğretimde Öğretmen Sayısı

Toplam	Erkek	%	Kadın	%
185.317	108.195	58.3	77.122	41.7

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı –Türkiye Eğitim İstatistikleri– 2005-2006.

Tablo 5: Okul Öncesi Eğitimde Öğrenci Sayısı

Toplam	Erkek	%	Kız	%
550.146	286.347	52	263.799	48

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı –Türkiye Eğitim İstatistikleri– 2005-2006.

Tablo 6: Öğretim Yılı İlköğretimde Öğrenci Sayısı

Toplam	Erkek	%	Kız	%
10.273.935	5.615.591	54.6	5.580.344	45.4

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı –Türkiye Eğitim İstatistikleri– 2005-2006.

Tablo 7: Ortaöğretimde Öğrenci Sayısı

Toplam	Erkek	%	Kız	%
3.258.254	1.855.741	57	1.402.515	43

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı –Türkiye Eğitim İstatistikleri – 2005-2006.

Tablo 8: Üniversitelerde Okuyan Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	Toplam	Erkek	%	Kız	%
2004-2005	1.942.995	1.120.752	57.7	822.243	42.3
2005-2006	2.155.170	1.231.445	57.1	923.725	42.9

Eğitim alanındaki durumu yukarıda sayısal olarak tablolar hâlinde gösterdikten sonra, meslekî bakımdan son yıllardaki durumu erişilebilen istatistikler üzerinden özetlemekte yarar görüyorum.

Tablo 9: Bazı Mesleklerde Kadın Oranı (2004-2005)

	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın (%)
Mimar	5.107	11.561	16.668	30.6
İnşaat Müh.	2.079	24.630	26.709	7.8
Makine Müh.	1.157	22.453	23.610	4.9
Doktor, Cerrah	13.272	32.965	46.237	28.7
Diş Hekimi	3.087	6.493	9.580	32.2
Eczacı	8.055	7.804	15.859	50.8
Bilgisayar Prog.	3.267	3.267	6.534	50.0
Mali Müşavir	397	6.048	6.445	6.2
Avukat	6.711	19.135	25.846	26.0
Hâkim, Savcı ve Mahkeme Üyesi	1.038	5.617	6.655	15.6

Kaynak: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Türkiye’de Kadın, 2005.

Tablo 10: Aktif İş Gücüne Katılım (1)

	Türkiye	Avrupa Birliği
Kadın	% 26.5	% 60

Kaynak: Türkiye İstatistik Enstitüsü, 2005.

Tablo 11: Aktif İş Gücüne Katılım (2)

	Türkiye
Kadın	% 26.5
Erkek	% 60

Kaynak: Türkiye İstatistik Enstitüsü, 2005.

Tablo 12: Üniversitelerdeki Kadın Öğretim Elemanı Sayısı 1950/51-2003/04

Yıl		Prof.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Öğretim Görevlisi	Okutman	Araştırma Görevlisi
1950-1951	240	12	35	-	3	20	170
1955-1956	321	15	55	-	2	28	221
1960-1961	590	33	74	-	21	55	407
1965-1966	1.192	74	90	-	228	69	731
1970-1971	1.905	130	172	-	230	270	1.103
1975-1976	5.354	2.677	277	768	514	244	874
1980-1981	3.056	313	491	50	622	387	1.193
1985-1986	6.676	297	609	611	1.265	920	2.974
1990-1991	10.443	974	559	1 024	1.509	1.567	4.810
1991-1992	10.694	988	804	997	1.473	1.669	4.763
1992-1993	11.970	1.029	958	1.131	1.579	1.821	5.452
1993-1994	13.139	1.107	1.001	1.309	1.654	1.942	6.126
1994-1995	13.806	1.217	1.038	1.484	1.764	2.046	6.257
1995-1996	15.693	1.388	1.119	1.713	1.998	2.237	7.238
1996-1997	17.828	1.521	1.151	1.907	2.218	2.370	7.823
1997-1998	19.065	1.674	1.243	2.133	2.549	2.450	8.148
1998-1999	20.826	1.790	1.321	2.380	2.738	2.796	8.853
1999-2000	23.099	1.970	1.444	2.746	3.282	3.023	9.635
2000-2001	24.361	2.181	1.605	3.031	3.492	3.043	10.017
2001-2002	26.154	2.350	1.754	3.368	3.958	3.121	10.611
2002-2003	28.205	2.546	1.758	3.758	4.427	3.235	11.481
2003-2004	29.858	2.785	1.739	4.094	4.878	3.123	1.224

Kaynak: ÖSYM – 2005-2006 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri.

Yıllar içinde gelişiyor olmakla birlikte, meslekî bakımdan hayata katılma süreçlerinde, Türk kadınının hâlen katetmesi gereken uzun ve kolay olmayan bir yol olduğu gerçeğini vurgulamak durumundayız.

Son olarak, Türkiye’de ve dünyada “kadın”ın siyaset alanında nasıl bir konumda bulunduğunu, yine yukarıda olduğu gibi tablolar hâlinde ve sayısal bir biçimde irdelemek istiyorum.

Tablo 13: Dünya Parlamentolarında Kadın Milletvekili Sayısı (Dünya Sıralamasına Göre)

Sıra	Ülke	Sandalye	Kadın	%
4	Norveç	169	64	37.9
8	Küba	609	219	36.0
9	İspanya	350	126	36.0
9	Arjantin	257	90	35.0
42	Pakistan	342	73	21.3
48	Çin	2980	604	20.3
51	İngiltere	646	127	19.7
62	Bosna - Hersek	42	7	16.7
67	ABD	435	66	15.2
73	İsrail	120	17	14.2
79	Yunanistan	300	39	13.0
84	Fransa	574	70	12.2
87	Azerbayacan	124	14	11.3
93	Macaristan	386	40	10.4
100	Japonya	480	43	9.0
103	Türkiye	550	50	9.1
104	Hindistan	545	45	8.3
114	Nijerya	360	23	6.4
115	Cezayir	389	24	6.2
124	İran	290	12	4.1
130	Mısır	65	1	1.5
134	Suudi Arabistan	150	0	0
134	Kırgızistan	72	0	0

Kaynak: Inter-Parliamentary Union, 31 Temmuz 2006

Tablo 14: TBMM'deki Kadın Milletvekili Sayısı

Seçim Yılı	Kadın	Toplam	Kadın %
1935	18	395	4.6
1939	15	400	3.8
1943	16	435	3.7
1946	9	455	2.0
1950	3	487	0.6
1954	4	535	0.7
1957	7	610	1.1
1961	3	450	0.7
1965	8	450	1.8
1969	5	450	1.1
1973	6	450	1.3
1977	4	450	0.9
1983	12	400	3.0
1987	6	450	1.3
1991	8	450	1.8
1995	13	550	2.4
1999	22	550	4.0
2002	24	550	4.3
2007	50	550	9.1

Tablo 15: Dünya Parlamentolarında Milletvekilliği Dağılımı

Toplam	Erkek	%	Kadın	%
35.741	29.754	83.2	5.987	16.8

Kaynak: Inter-Parliamentary Union, 31 Temmuz 2006.

Tablo 16: Kıtalara Göre Kadın Milletvekili Oranları

İskandinav Ülkeleri	Amerika	Avrupa	Asya	Arap Ülkeleri
% 40	% 20.6	% 17.3	% 16.4	% 8.2

Kaynak: Inter-Parliamentary Union, 31 Temmuz 2006.

SONUÇ

Yukarıdaki verilere bakıldığında, Atatürk'ten günümüze uzanan yolda, “kadının toplumsal statüsü” ve meslekî hayata katılımı konusunda göreceli de olsa önemli bir yol alındığını ve kadınların elde edebilmiş olduğu haklarda belirgin bir düzelme ve gelişmenin sağlandığı anlaşılmaktadır. Sözü edilen ilerlemenin çok daha olumlu noktalara taşınabilmesi için gerekli çabaların gösterilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu bağlamda; yalnızca siyasi platformdaki kişi ve kurumlardan görev beklemek yerine, üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının böylesine önemli bir konuyu sürekli olarak ülke gündeminde tutacak girişimlerde bulunmaları etkin bir yol olacaktır. Kadının ülkemizdeki konumunu ve gelecekte beklenenini somut çalışmalarla ortaya koyarak saptanan hedeflere yönelik örgütlü girişimlerde bulunmak ve bütün bu çabaları Mustafa Kemal'in izinde yılmaksızın inatla sürdürebilmek kararlı bir mücadelenin açık bir göstergesi olacaktır. Bu tür bir mücadele hem ülke hem de dünya ölçeğinde barışa yapılacak en önemli ve güçlü bir katkı anlamına gelecektir. Toplumdaki cinsiyetler arasında sağlanacak barış, hızla evrensel bir boyuta taşınacak ve kadın-erkek eşitliği, insanların eşitliğini sağlama yolunda olmazsa olmaz bir başlangıç noktası oluşturacaktır. Evrensel barışa giden yol, kadınların toplumsal süreçlere katılımlarının artırılmasından geçmektedir. Atatürk, bu açılımı yıllar önce görüp yola çıkan geniş görüşlü bir büyük lider olarak tarihte hak ettiği yeri almış bulunmaktadır.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkürler ederim.

KAYNAKÇA

Başgöz, İlhan-H. E. Wilson, (1973), **Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk**, Ankara, 1973.

DİE, (2006), **Millî Eğitim İstatistikleri**.

DİE, (1927-2005), **İstatistiklerle Kadın**.

Doğramacı, Emel, (1997), **Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü**, Türkiye İş Bankası, Ankara.

----, (2000), **Women in Turkey and the New Millenium**, Atatürk Research Centre, Ankara.

Feyzioğlu, Turhan, (1992), **Atatürkçü Düşünce**, “Atatürk ve Kadın Hakları”, Ankara.

Inter Parliamentary Union Database: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 15.4.2000, “Women in National Parliaments”.

Kadınların İnsan Hakları için Kadınlar: Türkiye'de Kadının Yeni Hukuki Statüsü, Nisan 2002.

Kocatürk, Utkan, (1984), **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Turhan Kitabevi.
MEB, (2000), **Millî Eğitim Sayısal Veriler**.

ÖSYM, **Yükseköğretim İstatistikleri 1999-2006 Öğrenci Sayıları Özet Tablosu**.

Türk Medeni Kanunu Tasarısı ve Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şerhi Hakkında Kanun Tasarısı, Ankara 1999.

Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK: Teşekkürler Sayın Doçramacı. Şimdi sözü değerli bilim adamı Sayın Nizami Caferov'a veriyorum. Buyurun Sayın Caferov.

Prof. Dr. Nizami CAFEROV*: Muhterem Hocam Utkan Kocatürk,
Değerli Dinleyiciler,

Atatürk'ün “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ilkesi, prensibi Azerbaycan için bugün çok önemli. Azerbaycan bugün bağımsız Türk Devletleri içinde kendi topraklarını kaybetmiş tek ülkedir. Azerbaycan'da yani, burada Sulh problemi var. Ama aynı zamanda Atatürk'ün Azerbaycan'da öğrenilmesi, Atatürk İlkelerinin öğrenilmesi, Atatürk politikasının öğrenilmesi bu meseleye bizim çok dikkatli yaklaşmamızı gösterir. Tamamıyla bu doğrudur Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ne Başçılık yaptığı yıllardan itibaren yalnız Türkiye'de değil, yalnız Türkiye'nin bağımsızlığı ile ilgili değil, Azerbaycan'ın da bağımsızlığı ön planda oldu. Özellikle Kars Mukavelesi hakkında... Biz diye biliriz ki, Nahçıvan'ın Azerbaycan'dan ayrılması, Nahçıvan'ın herhangi bir başka devletle birleştirilmesi içinde Kars Mukavelesi çok büyük bir önem taşıdı. Bundan sonra da Azerbaycan topraklarının komşu devletlere, Sovyetler Birliği tarafından verilmesi yani, Moskova tarafından verilmesi elbette söz konusuydu ve çok ciddi bir problemdi, ciddi bir sorundu. Sayın Hale Hanım'ın söylediği doğrudur. Atatürk Moskova ile Sovyetler Birliği ile bir sulh, bir barış içinde Türkiye'nin yaşamasını her zaman müdafaa etti, her zaman savundu. Ama aynı zamanda şunu da söyledi: “Bugün Rusya, Sovyetler Birliği bizim dostumuzdur, ama yarın Sovyetler Birliği de bir İmparatorluk olarak dağılabilir.” Türkiye Cumhuriyeti bir imparatorluk değildi, ama Atatürk Sovyetler Birliği ile dostluk siyasetini de düşünüyordu ki, bu imparatorluk ile ve yalnız bir zaman içerisinde bağlanmış bir sulh idi ve de zaman zaman bu sulh dağılacaktı. Biz bunu gördük. Sovyetler Birliği dağıldı. Sovyetler Birliği'nin dağıldığı ilk yıllardan itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesinde ve bağımsızlığının güçlenmesinde yeni bir dönem başladı. “Yurtta Sulh” meselesi...

Benim düşündüğüm şu ki; yani imparatorluklar dağılabilir, çok problemler çikabilir, “Cihanda Sulh” bozulabilir, Barış bozulabilir, ama “Yurtta Sulh” bu mesele o kadar esaslı bir şekilde esaslı bir formda koyulmalıdır ki, bu “Sulh” “Yurtta” korunsun ve bir mesele daha var ki, Türkiye'de Türkiye'nin kendisinde

* Prof. Dr., AZERBAJCAN.

“Yurtta Sulh” ilkesinin öğrenilmesi, savunulması genellikle Türk Dünyası için çok önemlidir. Yani Türk Dünyası Bağımsız Türk Devletleri her zaman Türkiye’ye bakıyor ve kendi bağımsızlıklarında ilk güven kaynağı olarak Türkiye’yi görüyorlar. Sağlam, bağımsız ve sulh ihraç edebilecek bir ülke gibi, Atatürk Türkiye’si gibi görürler. Azerbaycan’da bağımsızlık elde edildikten sonra, elbette imparatorluğun dağılmasından sonra da Azerbaycan topraklarında çok büyük iddialar meydana geldi, Azerbaycan’la münasebetle hem “Yurtta Sulh” meselesi hem de Azerbaycan’ın dış ilişkileri ile ilgili sulhun yaranması problemi ortaya çıktı. Elbette Büyük Atatürk’ün “Cihanda Sulh, Cihanda Barış” ifadesinde ben düşünüyorum ki, bu bölgede bir barış dönemi yani, bölgenin bir barış teknolojisi olmalı. Azerbaycan’ın kendi coğrafyasında, bilirsiniz zaman zaman XX. yüzyılların evvelerinden başlayarak Azerbaycan’ın coğrafyasında birkaç ülke yarandı. Yani demek oluyor ki, bugünkü Kafkasya ülkelerinin hepsinin arazisinde Azerbaycan’ın toprağı var. Azerbaycan cemiyeti, Azerbaycan insanları yaşıyor oralarda. İstenildiği hâlde, eğer “Sulh” sorunu halledilmemişse yani esaslı köklü bir şekilde halledilmemiş ise bir etnosun coğrafyası suni olarak bir politik coğrafi sisteme verilmişse orada “Sulh” ancak geçici olacak, “Sulh” daimi olmayacak. İstenildiği zaman da sorunlar çıkacak. Azerbaycan böyle bir coğrafyadadır ve Azerbaycan’ın zaman zaman bu şekilde toprakları üzerinde farklı devletler oluşturulmuş. Azerbaycan Türk milletinin toplu hâlde yaşayacağı coğrafyalarda bölge münakaşalı olacağı için elbette patlayacak bir bombadır ve her zaman da bu bir tehlike olarak kalacaktır. Ama buna rağmen Çağdaş Azerbaycan Cumhuriyeti kurucusu Haydar Aliyev birçok çıkışlarında Atatürk’e istinaden bir “Sulh” sloganı ile çıkış yaptı ve Ermenistan ile Azerbaycan arasında olan harp durduruldu. Yani bu “Barış” üzerinde düşünmeyi bir Atatürk ilkesi sayabiliriz, bir Atatürk maslahatı sayabiliriz. Haydar Aliyev Atatürk’ü iyi bilirdi, iyi incelemişti ve Utkan Hoca’nın söylediği gibi, o ayrıca bir “Atatürk Merkezi” kurdu Azerbaycan’da ve biz Atatürk Merkezi olarak Haydar Aliyev’in Atatürk hakkında farklı farklı zamanlarda söylediklerini toplayarak büyük bir kitap hazırladık. Yani sadece Haydar Aliyev’in sözlerini içeren bir kitap bu. Burada onun; Atatürk hakkında, Türkiye Cumhuriyeti hakkında ve Türk Cumhuriyeti hakkında sözleri var. Bu sözlerin ekseriyeti “sulh problemlerine” ithaf olmuştur, “sulh meselesi” ile ilgilidir.

Azerbaycan “Sulh” yolu ile gitti. Ama buna rağmen, biliyorsunuz ki bu topraklar, bu coğrafya XX. yüzyılın evvelerinde hem Sovyetler Birliği’nin, Sovyetler Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk yıllarda hem de Sovyetler Birliği’nin mevcut olduğu 1940-1950 yıllarında bile Azerbaycan’ın arazilerinin komşulara verilmesi tam politik bir esas idi. Ekonomik bir tenezzül ile değil, herhangi bir harp yolu ile değil, Sadece Moskova böyle istemiş ve böyle de yapmış. Aynı zamanda bağımsızlık devrinde artık Moskova hiçbir şey isteyemezdi ve onu sadece harp yolu ile yapabiliirdi ve harp ile de yaptılar. Ama bu harp Ermenistan ile Azerbaycan arasında olan bir savaş değildi ve tüm Dünya biliyor ki, bu savaş daha

çok global ve son günlerini yaşayan Sovyetler Birliği'nin ve Komünizm'in son oyunlarıydı ve Azerbaycan ile ilişkili idi. Bu manada bugün Atatürk bize yardım ediyor, Atatürk ilkeleri bize; demokrasi problemlerinden tutun Azerbaycan'ın dış politikasına kadar her konuda yardım ediyor, yani önceden gelen ideolojisiyle, önceden gelen bir yaşam teknolojisiyle. Bu da elbette bizim için “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” meselesinin, Atatürk ilkelerinin Çağdaş Azerbaycan tarihi için ne kadar önemli olduğunu gösterir.

Bir mesele daha var. Elbette bugün aynı Türkiye için de ciddi sorunlar görünebilir, bu bakışla. Hem “Yurtta Sulh” teknolojisi hem “Cihanda Sulh” münasebetleri ile Türkiye'nin dış işlerinde, bize bazı sorunlu görünen meseleler, elbette ki Azerbaycan'ı etkileyecek, Azerbaycan'a kendi etkisini gösterecek meselelerdi.

Ben düşünüyorum ki, 38. ICANAS'ın ilk panelinin bu konuya ithaf olunması çok manalı ve çok düşündürücü bir meseledir. Atatürk'ü sadece anmak değil, anlamak, bugün bizim için çok önemlidir ve ben onu söylemek isterdim ki, Azerbaycan bugün Atatürk'ü anlamaya çalışıyor. En üst seviyede anlamayı çalışıyor. Çünkü biz Atatürk'ü kendi dilinde okuyoruz ve anlıyoruz. Biz Atatürk'ü Azeri Türkçesi'ne çevirmiyoruz. Bizim için aynı dildir. Belki de bu talihin meselesidir. Biz Atatürk'ü daha çok anlamalıyız. Onun için de Azerbaycan için özellikle bu “sulh, harp problemi” üzerinde Azerbaycan'ın genellikle Türk dünyasının dış politikası üzerinde düşünmek için elbette biz Atatürk'ten başlamalıyız. Bizim başka başlayacağımız bir kaynak yok. Teşekkür ederim.

Kısaca biz Atatürk Merkezi olarak Bakü'de Moskova ile ilişkiler kurduk ve dokümanlar üzerinde çalışıyoruz. Türkiye'de olmayan dokümanları alabilmemiz için. Bir tanesi bizim için çok ilginç oldu. 1933 yılında Rusya'nın Ankara'da bir uçak sanayi tesisi kurulur. Bu tesisin açılışına Atatürk davet edilir. Tesis zamanı Atatürk söylüyor, Rusya Büyükelçisi'ne 1934 yılında: “Türkiye Cumhuriyeti 10 yıllık jübilesini neden Stalin değil, Kalinin kutladı. Acaba Sovyetler Birliği'nin Başkanı Kalinin mi” ve derhâl arkasından ekledi: “Stalin düşünmesin ki, onun ülkesi büyüktür. Benim o ülkeye cevap verecek kadar güçlü ordum var.” ve o doküman hakkında özel bir not gönderilir Moskova'ya. O notun üzerinde Stalin'in vize yazısı var. Kalinin'e, Voroshilov'a filan falan: “Rica ediyorum, dostumuz (“Dostu” artık turnak içerisinde yazıyor.) Atatürk'ün bize münasebeti ile tanışın.” Biliyor musunuz biz onu da araştırdık. 1920'li yıllarda Atatürk hakkında Sovyetler Birliği'nde ve tabii ki Bakü'de sadece iyi şeyler yazılmış. 1930 yılların önlerinden sonra sadece kötü şeyler yazılmış. İkinci Cihan Harbine kadar, İkinci Cihan Harbi'nden sonra 1960'lı yıllara kadar Atatürk hakkında sadece susmuşlar. Yani ne iyi, ne de kötü hiçbir şey söylenmemiş. Bundan sonra artık 1960-1970 yıllardan sonra Atatürk hakkında daha çok şöyle söyleyebiliriz: Biraz müspet,

biraz da tarihte yaşamış bir kahraman, yani biraz da despotik, biraz da otoriter filan. İşte böyle şeyler. Ama Türkiye'nin ekonomisi hakkında daha çok yazılmış. Yani Sovyetler Birliği'nde Atatürk'e münasebet her zaman programlanmış bir şekilde olmuş, yani özel olarak bırakılmamış ki, objektif düşünülün.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK: Sayın Caferov'a biz de teşekkür ederiz. Şimdi konuşmalarını yapmak üzere sözü değerli bilim adamı Sayın Andrew Mango'ya veriyorum. Buyurun Sayın Mango.

Prof. Dr. Andrew MANGO*: Sayın Başkan çok teşekkür ederim, özellikle iltifatınıza...

Değerli Katılımcılar, Hocalarım, Meslektaşlarım,

İlk önce Atatürk Kültür, Dil Tarih Yüksek Kurumuna teşekkürlerimi arz edeyim, beni bu Kongre'ye davet ettiği ve ayrıca da bu güzel büyük kongrenin organizasyonunu çok iyi bir şekilde yapmış olduğu için...

Esas konumuz Atatürk'ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” vecizesidir, sözüdür. Meslektaşım Profesör Nizami Caferov'un dediği gibi –bazen dikkatten kaçıyor– yurtta sulh takaddüm ediyor. İlk önce “Yurtta Sulh” geliyor, Yurtta Sulh olacak, ondan sonra bir memleket komşularıyla yani, dış dünya ile ilgilenecek.

“Yurtta Sulh” ne demek? “Yurtta Sulh”, kamu asayışı demek. Kanunların hâkimiyeti altında egemen olan devlettir ve kanunları ile egemen olan bir devlette düzenin kurulması şarttır. Atatürk'ün benimsediği, benimsetmeye çalıştığı ve geliştirdiği yaklaşımın en önemli unsurlarından, öğelerinden biri budur. Anarşi olmayacak, düzen kurulacak ve bu düzen, bir devletin içinde, yurtta kurulduktan sonra imkân dâhilinde bütün dünyaya yayılacak, daha doğrusu yayılmasına çalışılacak. Tabii ki dünya düzeninde ara sıra değişiklikler olması kaçınılmazdır. Bunların imkân dâhilinde meşru ve yasal yollardan, kanuni yollardan yapılması lazım. Bu, bence bazen unutuluyor.

Atatürk düzen adamıdır. Ama düzen kendi başına yeterli bir amaç değil. Düzen, daha büyük bir vizyona, daha geniş bir ülküye hizmet etmeli. Atatürk'ün seçtiği, hizmet etmeye çalıştığı ülkü ise medeniyet, uygarlıktır. Düzen uygarlık içindir. Atatürk'ün zamanında Stalin de, Hitler de, Mussolini de kendi memleketlerinde bir düzen kurmuştur. Baskı rejimiyle, terörle asayışı korumuşlardır. Ama bu, gayrimedeni bir düzendi. “Atatürk düzen adamıdır.” sözünü nitelemek lâzım: “Atatürk medenî düzenin adamı”dır.

Şimdi uygarlık nedir? Bugünkü anlayışla çelişen bir düşünceyi dile getirmek istiyorum. Atatürk'ün yaşadığı dönemde, özellikle yirminci yüzyılın başlarında

* İNGİLTERE. e-posta: amango@blueyonder.co.uk

aşağı yukarı herkesin kabul ettiği görüşe, varsayıma göre medeniyet, uygarlık tek ve evrenseldir. O zamanlarda yayımlanmış bir Fransız lügatine baktığınız zaman “civilisation”, medeniyetin tanımı şu şekildedir: “İnsanlığın maddi, kültür ve manevi alanlarda ilerlemesi.” Yani “medeniyet” bütün insanlığın ortak malıdır. Ne var ki bu inanç yavaş yavaş aşıldı. Özellikle iki dünya savaşından sonra, tek medeniyet ilkesinin, varsayımının yerine “medeniyetler”, “muhtelif medeniyetler” düşüncesi hâkim oldu. Ondan sonra bu medeniyetlerin çatışmasından bahsedilmeye başladı. Arnold Toynbee’nin ünlü **Medeniyetler Tarihi** kitabına bakarsak, “medeniyetler” diyor, “medeniyetler geliyor, ölüyor, yerlerine başka medeniyetler geçiyor”. Oysa bu görüş, Aydınlanma çağıının fikriyle tamamen çelişiyor. Aydınlanma fikrine, ideolojisine göre, medeniyetler “tek ve ölümsüz”dür, çünkü insanlığın ilerlemesi durmuyor.

Sayın Başbakanınız, “medeniyetlerin ittifakı” fikrini İspanyol Başbakanı’yla beraber yürüttüklerini bize anlattı. Tabii ki medeniyetlerin ittifakı, medeniyetlerin çatışmasından iyidir, tercih edilir. Ne var ki Atatürk’ün fikrine göre medeniyetler ittifakı imkânsızdır. Çünkü tek ve evrensel olan medeniyet kendisiyle ittifak kuramaz, kendisiyle çatışma hâlinde olamayacağı gibi.

Dediğim gibi bu anlayış, Avrupa’da doğmuş. Ne var ki, özellikle Fransa’da Aydınlanma Çağı’nda doğup gelişmiş olan bu anlayış yavaş yavaş Avrupa’da kaybolmaya yüz tutuyor. Bence “Atatürkçülüğün” bugünlerde büyük, yararlı bir tarafı da buradadır. “Atatürkçülük” medeniyeti parçalayan anlayışın karşıtıdır. “Atatürkçü” yaklaşım yalnız Türkiye’yi değil, Batı Dünyası’nı da kendi öz değerlerine dönmeye davet ediyor. Aslında medeniyeti parçalayan anlayış Dünya’da gördüğümüz hemen hemen bütün gelişmelere terstir. Teknoloji birdir, teknoloji ve bilim birdir. Komünist bilgisayar yoktur, Hristiyan bilgisayar yoktur, İslami bilgisayar yoktur. Bilgisayar bilgisayardır. Bugün Batı Medeniyeti’nden sıkça söz ediliyor. Ancak Batı’nın sınırları nerede? Bir zamanlar Batı, Batı Avrupa’ydı. Sonra Amerika, ardından Japonya “Batı” kavramına dâhil olunca, Batı’nın coğrafi kapsamı biraz tuhaf olmuş. Bir bakıma, Türkiye’nin Kuzey Atlantik coğrafi sahasına girmesi gibi. Kuzey Atlantik nerede? Türkiye nerede?... Ama siyasi sebeplerle Türkiye NATO’nun, yani Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü’nün değerli bir üyesi olmuştur. Aynen Japonya, Batı’nın bir kısmı oluyor. Süreç Japonya ile sınırlı kalmıyor. Çin şimdi, aynı yolda ilerliyor. Hindistan aynı yolda ilerliyor. Bilim dünyası birdir ve ülkelerin gelişmeleri de birbirine benzer paralel seyirler takip ediyor, izliyor.

“Atatürkçülüğün” bizi bu ana gerçeklere dönmeye davet etmesi, son derece önemlidir. “Atatürkçülük” ayrıca ırkçılığa tamamen terstir. Atatürk’ün meşhur bir söyleşi var, bir Avusturyalı gazeteci ile 1923’te, Cumhuriyet’in ilanından biraz önce. Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri** kitabında “Şarklılık, Garplılık Meselesi” başlığı altında neşrolunmuştur. Atatürk konuk gazeteciye diyor ki: “İki kişiyi

düşünün, birisinin elinde bütün vasıtalar, imkânlar var. O da bu sayede medeniyete vasıl olabiliyor; ikinci bir insanı düşünün, kendisinde bir vasıta yok, bir araç gereç yok, bilgi az. Ama onun kabiliyeti birincisinin kabiliyeti kadardır ve ona imkân verdiğiniz takdirde o da aynı medeniyete katılabilir, ve medeniyete katkıda bulunabilir”. Atatürk’ün dünyaya mesajı şudur: “Benim yaptığımı diğer milletler de yapabilir. Ancak bunu kendilerinin yapması lâzım. Yoksa başkaları yabancı milletlere bunu yaptırılmaz. Bu özgüven meselesidir.”

Sözün kısası: “Atatürk, neden düzen adamıdır.”, memleket içinde ve Dünya çapında. Sayın bir konuşmacı burada, Atatürk’ün nasıl dünyada düzeni korumaya, sağlamlaştırmaya çalıştığını örneklerle anlatmıştır. Sayın Prof. Emel Doğramacı ise kadın hakları alanında Atatürk’ün medeniyete katkısını ifade etmiştir. Atatürk’ün birinci özelliği “medenî düzen adamı” olması ise, ikinci özelliği de “evrenselliği”dir. Medeniyet muayyen belirli bir coğrafyada doğmuştur, ama bu olay tarihin, coğrafyanın tesadüfüdür. Nitekim medeniyet bu coğrafyadan bütün dünyaya yayılma sürecine girmiştir. Dolayısıyla doğduğu coğrafyaya özgü sayılmamalı, çünkü bu coğrafyayı çoktan beri aşmıştır. Düzen, medeniyet ve evrensellik bence; “Atatürk’ün”, “Atatürkçülüğün”, “Atatürkçü yaklaşım”ın bugünkü önemini, yararını ifade eder.

Çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK: Ben de Sayın Mango’ya bu aydınlatıcı konuşması için çok teşekkür ederim. Şimdi Dr. Davut İbrahimioğlu “**Atatürk ve Liderlik Psikolojisi**” konulu bir konuşma yapacaklar. Buyurun Sayın İbrahimioğlu.

Dr. Davut İBRAHİMOĞLU*: Teşekkürler Sayın Başkan.

Lider Kimdir ?

Dayanıklılığı, çalışması, inancı, tolerans ve anlayışı, kısaca karakteri, etrafındaki insanlardan üstün olan fakat buna rağmen kendisini onların üstünde görmeyen, onlardan olmakla iftihar eden kişidir.

Başka bir deyişle geniş tecrübesiyle çevresindekilere yön gösteren ve ışık tutan, onları eğiten ama sırası geldiğinde onlara danışan, onların da fikirlerini alan kişidir.

Yapılan liderlik araştırmalarının ortaya koyduğu önemli bir gerçek; çeşitli çevrelerden ve eğitim düzeylerinden gelen değişik kişilikteki insanların, başarılı lider olabilecekleridir.

Liderin belli bir özelliği ancak belirli bir durum veya grup ona ihtiyaç duyduğu zaman öne çıkmaktadır. Değişik durumlar ve ihtiyaçlar dâhilinde liderler ortaya çıkıp fırsatları değerlendirmektedirler.

Lider; insan unsuruna önem veren, pozitif düşünen, kişilerin benliğini harekete geçiren fakat asla yok etmeyen, küçük görmeyen, alay etmenin,

* Psikolog Dr., Pozitif Düşünce Uzmanı. www.psiikoenerji.com info@psiikoenerji.com

gücendirmenin affedilmez olduğunu bilen, insanların kendi nazarlarında büyük yetenek ve değer taşımakta olduklarını hisseden ve buna göre hareket eden kişidir.

Liderlik ve Motivasyon

Liderlerin önemli fonksiyonlarından biri çevrelerini enerji ve coşku dolu hâle getirebilmeleridir. Buna motivasyon (coşkulama) denmektedir. Motivasyon bireyleri harekete geçiren, sonuç almaya yönelten bir uyarı olarak tanımlanabilir. Etkin liderler olarak entelektüel liderler çevrelerine uyarı, esin ve bilgi kaynağı olurlar.

Mustafa Kemal Atatürk bu etkinin tipik bir örneğidir. Bu kaliteler insanları harekete geçirebilmek için entelektüel liderlerde bulunan kapasitelerdir. Belli başlı motivasyon kapasiteleri ise şunlardır:

- Görkemli fakat gerçekçi hedefler oluşturur.
- Tavırlarına yüksek bir enerji ve sınırsız coşku hâkimdir.
- İnsanlarda üstün bir amaç ve yön duygusu oluşturur.
- Başarı için plan yapar ve kestirme yolları araştırır. Hiçbir şey insanları başarı kadar başarılı olmaya motive edemez. Kimse başarısızlığın destekçisi olmak istemez.
- Aşılabilir, başarılı olabilir sorun ve görevleri gündeme getirir.
- İnsanların dikkat çekmeleri ve başarılarını gösterebilmeleri için fırsat yaratır.
- Verebileceği kadar çok övgü ve yüreklendirme sağlar.
- Başarısızlıkları görmezlikten gelir veya başarısızlığın sorumluluğunu üstlenir.
- İnsanları, kendilerinin bile farkında olmadıkları potansiyeller olarak görür.
- İnsanların yeteneklerine ve potansiyellerine güvenini her fırsatta vurgular.
- İnsanlara kendilerinin başarı ve performanslarından oluşmuş bir tarih duygusu aşılar. İnsanlara başarılarından duydukları gurur ve başarısızlıklarından aldıkları ders ile aşılamayacak engel tanımayan üstün insanlar oldukları duygusunu verir.
- Gelecek için başarı ve başarısızlıkların perspektifinde rafine olmuş bir ortaklaşa vizyon yaratır.
- Bütün bunları içtenliğinden ve tutarlılığından kuşku duyulmayacak bir üslupla yapar.

Atatürk ve Liderlik

Mustafa Kemal Atatürk, doğuştan bir lider ve büyük devlet adamıydı. Bunu hayatının küçük yaşlarından itibaren yaşamış ve göstermiştir. Çocukluğunda

yaşanmış bir anekdota baktığımızda büyük önderin daha küçükken bile nasıl bir karakteri olduğu hakkında hepimiz bir fikir sahibi olabiliriz.

“Komşu çocukları sokakta ‘Birdirbir’ oynarken, o bu tür oyunlara katılmaz sadece seyredirdi. Bir gün onu da oyuna çağırdılar. Mustafa Kemal: ‘Peki.’ dedi ve ayakta durdu. Bu kez arkadaşları ‘Ama eğil ki, atlayalım.’ deyince. Mustafa başını sallayarak: ‘Ben eğilmem. Üstümden böyle atlayabiliyorsanız atlayın.’ der.”

Görüldüğü gibi küçük yaşlardan itibaren ne düşündüğünü bilen ve bildiklerini uygulayan bir kişiliğe sahipti. Bunu devlet başkanlığı sırasında da göstermiş hiçbir ülkenin devlet başkanının ziyaretine gitmemiş, hep kendisi ziyaret edilmiştir.

Peki: “Atatürk sadece asker ve devlet adamı mıydı?” Bu sorunun yanıtı elbette ki: “Hayır.”dır. O çok iyi bir lider, asker, siyasetçi, devrimci, inkılapçı, matematik-şiiir-edebiyat seven ve birçok özellik ve yeteneklere sahip üstün bir insandı. Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk üzerine bir sürü söz ve övgüler söylenmiş ve birçok araştırma yapılmıştır. Bunlardan bazılarını sizinle paylaşmak istiyorum;

ABD’deki araştırmaya göre Atatürk, en büyük siyasi lider...

Kentucky Üniversitesi’nden psikiyatri uzmanı Prof. Dr. Arnold Ludwig tarafından kaleme alınan kitapta, Atatürk, gelmiş geçmiş tüm devlet adamları arasında yapılan “siyasi büyüklük sıralamasında” birinci oldu.

The New York Times gazetesinin haberine göre, Ludwig’in **Çağın Kralı: Siyasi Liderliğin Doğası** adlı kitabında, son yüzyıla damgasını vurmuş 377 büyük devlet adamını inceledi. Ludwig’in, devlet adamlarının liderlik vasıflarını bilimsel bir objektiflikle ölçme amacıyla kaleme aldığı kitap için 18 yıl çalıştığı ve XX. yüzyılda 119 ülke ve 1.941 lideri incelediği belirtildi.

Prof. Ludwig, siyasi liderleri değerlendirirken, bir ülkeyi kurtarmak ya da yeniden bir araya getirmek, savaş kazanmak, toprak kazanmak, ekonomiyi düzeltmek, yeni bir ideoloji ortaya atmak, iktidarda kalma süresi ve moral açıdan örnek oluşturmak gibi özellikleri göz önünde tutarak puan verdiğini söyledi.

Atatürk 31 puanla birinci sırada yer alırken, bir liderin en fazla 37 puan alabileceğine dikkati çeken Ludwig, bu kriterlerin, liderlerin başarılarını değerlendirmede güvenilir ve tarafsız bir yöntem olduğunu belirtti. Yazar, puanların, liderlerin dünya çapındaki etkileri dikkate alınarak verildiğini, kişisel faziletlerinin hesaba katılmadığını kaydetti. (kişisel faziletlerde puanlamaya dâhil edilseydi kesinlikle Atatürk 37 puanın hepsini alırdı.)

Ludwig bir söyleşide şöyle der: “Şunu belirtmek isterim ki ATATÜRK ölümsüz ve üstün liderler kapsamına alınmalıdır. Atatürk, Türkiye’yi kurdu, yarattı. O dönemde varolan Osmanlı İmparatorluğu’na son verdi. O sadece ülkenin kurucusu, yaratıcısı değil, aynı zamanda Türkiye’de çok büyük sosyal değişime neden olmuş bir liderdir.”

Peki bu övgü ve takdirleri toparlayacak ve diğer liderlerden kendisini ayıracak özellikleri nelerdi? Bunların üzerinde biraz durmak gerekir.

- Lider, “güven” telkin eder.
- Lider, “biz” der.
- Lider, hataları meydana çıkarır.
- Lider, nasıl yapılacağını gösterir.
- Lider, işi enteresan kılar.
- Lider, iş birliğine güvenir.
- Lider, yöneltir.

Lider, bireyler arası etkileşimi başlatan, kolaylaştıran ve her koşulda mutlaka bir çözümün olduğuna inanan kişidir.

Son yıllarda yapılan liderlik tanımlamalarına bakılacak olursa büyük önderin bu vasıflara fazlasıyla sahip olduğunu görürüz. Bu vasıflardır ki, onun yok olmaya yüz tutmuş bir milletten yeni bir ulus yaratmasını sağlamıştır.

Her sözü, her yaptığı örnek alınacak bu dahi insanın hakkında söylenebilecek o kadar çok şey vardır ki; işte kendisi ve liderliği ile ilgili General Hamilton tarafından söylenmiş sözler:

“İngiltere Harbiye Bakanlığı’na,

Niçin geri çekildiğimizi soruyorsunuz, bütün gerçeği tüm açıklığı ile size bildirmek isterim. Çok cesur savaşan ve en iyi şekilde idare edilen asil Türk Ordusu’nun ve Albay Mustafa Kemal gibi bir dâhi komutanın karşısında bulunuyoruz. Bunu hiçbir zaman unutmayalım.”

General HAMILTON
Çanakkale İngiliz Başkomutanı
17 ağustos 1915

Atatürk değil midir? Askerin, köylünün, milletin, halkın değerini bilen, Onların sağduyusuna güvenen, onlarla birlik olan, onları motive eden, yol gösterip liderlik eden, “Kazanılmaz.” denilen zaferlere imza atan, bir ulusun kurtuluşunu sağlayan.

Atatürk’ün: “Beni de bir ana doğurmadı mı? Türk anaları daha nice Mustafa Kemaller doğurur.” demesi Türk insanına olan inancın ve güvenin bir göstergesidir.

“Hiçbir zafer amaç değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük bir amacı elde etmek için belli başlı bir vasıttır.” diyecek kadar vizyon sahibi olan büyük lider Atatürk’tür.

Dünya Liderlerinin Atatürk Hakkında Söyledikleri

Bildiğiniz gibi Atatürk'le ilgili dünyanın birçok liderleri kendi düşüncelerini açıklamışlardır. Ben burada ancak bazılarını size aktarmak istiyorum. O dönemin Hint Parlamento Heyet Başkanı: "Atatürk, yalnız Türk Milleti'nin değil, özgürlüğü uğruna savaşan bütün milletlerin önderiydi. O'nun direktifleri altında siz bağımsızlığınıza kavuştunuz. Biz de o yoldan yürüyerek özgürlüğümüze kavuştuk."

Sucheta KRIPALANI

Hint Parlamento Heyeti Başkanı

"Benim üzüntüm, bu adamla tanışmak hususundaki şiddetli arzusunun gerçekleşmesine artık imkân kalmamış olmasıdır." Sovyet Rusya Hariciye Nazırı Litvinof ile görüşürken kendisine onun fikrince bütün Avrupa'nın en kıymetli ve en ziyade dikkate değer devlet adamının kim olduğunu sordum. Bana Avrupa'nın en kıymetli devlet adamının Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal olduğunu söyledi."

Franklin D. ROOSEVELT

ABD Başkanı

"Mustafa Kemal Sosyalist değil, fakat görülüyor ki iyi bir teşkilatçı, yüksek anlayışlı, ilerici ve iyi düşünceli, akıllı bir lider. Mustafa Kemal, soygunculara karşı bir kurtuluş savaşı veriyor. Emperyalistlerin gururunu kıracağına ve sultanı da yârani ile birlikte alt edeceğine inanıyorum."

LENİN

"Ben şimdiye kadar on beş hükümdar ve Cumhurbaşkanı ile özel ve resmi konuşmalar yaptım. Bu geceki kadar ezildiğimi hatırlamıyorum. Mustafa Kemal'de büyük bir ruh kudretinin esrarı var." (1922)

İngiliz Generali Sir Charles TOWNSHED

"Atatürk tarihten hakiki dersler almış, nadir büyüklerden biridir. Bütün çaba ve uğraşmaları yalnız kendi ulusu içindir."

Alman Tarihçisi Prof. Herbert MELZIG

"Atatürk'ün askerlik tarafına hayret etmiyorum. Her meslekte deha sahibi insanlar vardır, buna şaşılmaz. Fakat işviçre medeni kanununu kabul etmek ve

türkiye’de yürürlüğe koymak! Bu âdeta dehanın da üstünde bir şey, hukuktan anlayan ve insan haklarına inanan biri sıfatıyla söylüyorum. İşte buna hayranım!”

Fransız Millî Meclisi Başkanı Edouard HERRIOT

“Mustafa Kemal Atatürk, kuşkusuz XX. yüzyılda dünya savaşından önce yetişen en büyük devlet adamlarından biri, hiçbir millete nasip olmayan cesur ve büyük bir inkılapçı olmuştur. (1963)”

Ben GURION (İsrail Başbakanı)

“Kemal Atatürk, yalnız bu yüzyılın en büyük adamlarından biri değildir. Biz Pakistan’da, onu geçmiş bütün çağların en büyük adamlarından biri olarak görüyoruz. Askerî bir deha, doğuştan bir lider ve büyük bir yurtsever.”

Eyüp HAN
Pakistan Cumhurbaşkanı

“Atatürk, yalnızca tüm zamanların en iyi komutanlarından biri değil, aynı zamanda siyaset kuramının büyük filozoflarından biridir.”

Prof. Dr. Jorge Blanco VILLALTA
(Arjantinli Diplomat)

“Eğer Atatürk olmasaydı, yalnız “Türkiye” diye bir devlet değil, Anadolu’da “Türk” diye bir şey de ortada olmayacaktı. Atatürk bir komutan olarak Türkleri yok olmaktan kurtardı.”

“Yıkılmış bir ülkeyi eline alıp onu sonunda demokrasiye kavuşturdu. İşlerliği olan bir ekonomiye sahip kıldı. İnsanların eğitim-öğretim gördüğü, dillerini öğrendiği bir ülkeye dönüştürdü. Ama bütün bunları rahatı yerinde, zengin bir ülkede değil, son derece yoksul, yakılıp yıkılmış bir ülkede yaptı. Çiftçilik yapmak için hayvan kalmamıştı. Kentler yıkılmıştı. İşte bunun için Atatürk’ün çok üstün başarıları sergilediğini düşünüyorum.”

Prof. Dr. Justine McCARTHY
(Kentucky Louisville Üniversitesi)

“Atatürk sağ olsaydı, dünyanın görüntüsü başka olurdu. Gerçekten Atatürk sağ olsaydı ya da biz o büyük insanın yolundan gidebilseydik, Dünya’daki Türkiye başka olurdu.”

Winston CHURCHILL

“O bizimdir. Büyük değerler salt ait oldukları toplumun değil, tüm dünyanın malıdır. Aynı şekilde Atatürk de bir Dünya değeridir. Bunun için Türkiye'nin O'nu tekeline almasına izin veremeyiz.

Prof. Dr. Ali MAZURİ

“Atatürk'ün hayatı ve eseri sadece Türkiye için değil, fakat Dünya'nın bütün hür milletleri için bir ilham kaynağı olmaya devam edecektir.”

Çan Kay ŞEK

“XX. yüzyılda M. Kemal'den başka düşünceleri ülkesinin yaşamında temel rol oynayan başka bir önder yoktur.”

“Atatürk'ün bir ilke için ve yurdu için Avrupalılara karşı durabilmiş ve savaşabilmiş olması Avrupalıların türklere karşı saygısını arttırmıştır.”

“Atatürk'ün devrimindeki farklı yan şu ki, iktidara gelen bu asker, iktidarda kalmak için orayı ele geçirmiş bir asker değildi, toplumu değiştirmek için oraya gelmişti.”

Prof. Dr. Ali MAZURİ

(ABD Binghamton Üniversitesi)

“Ne Nehru, ne Tito; yalnız M. Kemal Atatürk bağımsızlık hareketlerinin atasıdır.”

Prof. Dr. Vitali ŞEREMET

(Rusya Bilimler Akademisi)

NE MUTLU BİZLERE Kİ, ATATÜRK GİBİ EŞSİZ BİR DEĞERE SAHİBİZ. TÜRK OLAN VE KENDİNİ TÜRK HİSSEDEN HERKES SAHİP OLDUĞU BU ARMAĞANIN DEĞERİNİ BİLMEKTE VE KENDİNİ BAHTİYAR HİSSETMEKTEDİR.

Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK: Sayın İbrahimoglu'na teşekkür ederiz. Sayın misafirler hepinize bizi sabırla dinlediğiniz için teşekkürler. “**Atatürk'ün Barışçılığının Evrenselliği ‘Yurtta Sulh Cihanda Sulh’**” panelimiz burada sona ermiştir.

Hepinize bizi sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederiz. Saygılar.

